

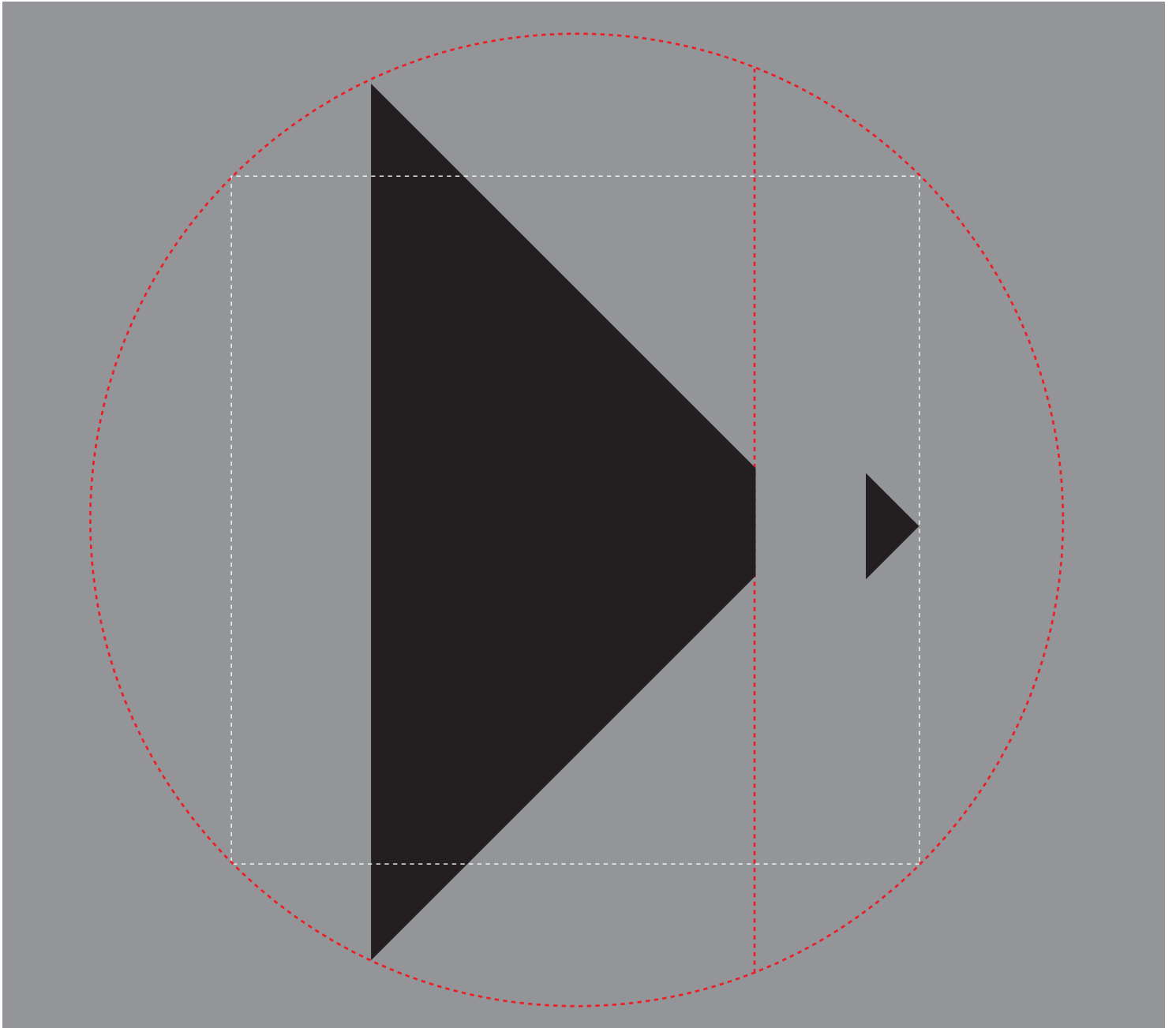
ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Η ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΟΥΛΗ

Γιώργος Σαμαράς,
Λέκτορας Δημόσιας Πολιτικής,
International School for Government, King's College London

ΕΝΑ

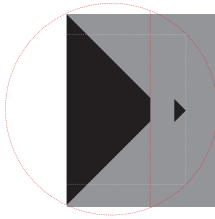
Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Η ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΟΥΛΗ

Γιώργος Σαμαράς,
Λέκτορας Δημόσιας Πολιτικής,
International School for Government, King's College London

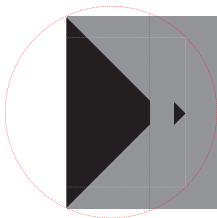
Ιούλιος 2023

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το εκλογικό αποτέλεσμα του Ιουνίου 2023 έφερε στο προσκίνητο σειρά φαινομένων που συνδέονται με τη βαθύτερη συντηρητικοποίηση της ελληνικής κοινής γνώμης. Με την είσοδο των κομμάτων Σπαρτιάτες, Νίκη και Ελληνική Λύση, η Ελλάδα γίνεται η πρώτη χώρα στην Ευρώπη με εκπροσώπηση τριών ακροδεξιών κομμάτων (Υπουργείο Εσωτερικών, 2023), ενώ η άνοδος του συνολικού ποσοστού τους στο 12,77% αποτελεί ιστορικό ρεκόρ για την ελληνική Ακροδεξιά. Το παρόν άρθρο επιχειρεί να περιγράψει τους λόγους αυτής της ανόδου της Ακροδεξιάς στη χώρα, αναλύοντας κάθε κόμμα ξεχωριστά και συζητώντας εκτενώς τους τρόπους με τους οποίους Σπαρτιάτες και Χρυσή Αυγή φέρονται να συνδέονται στενά.

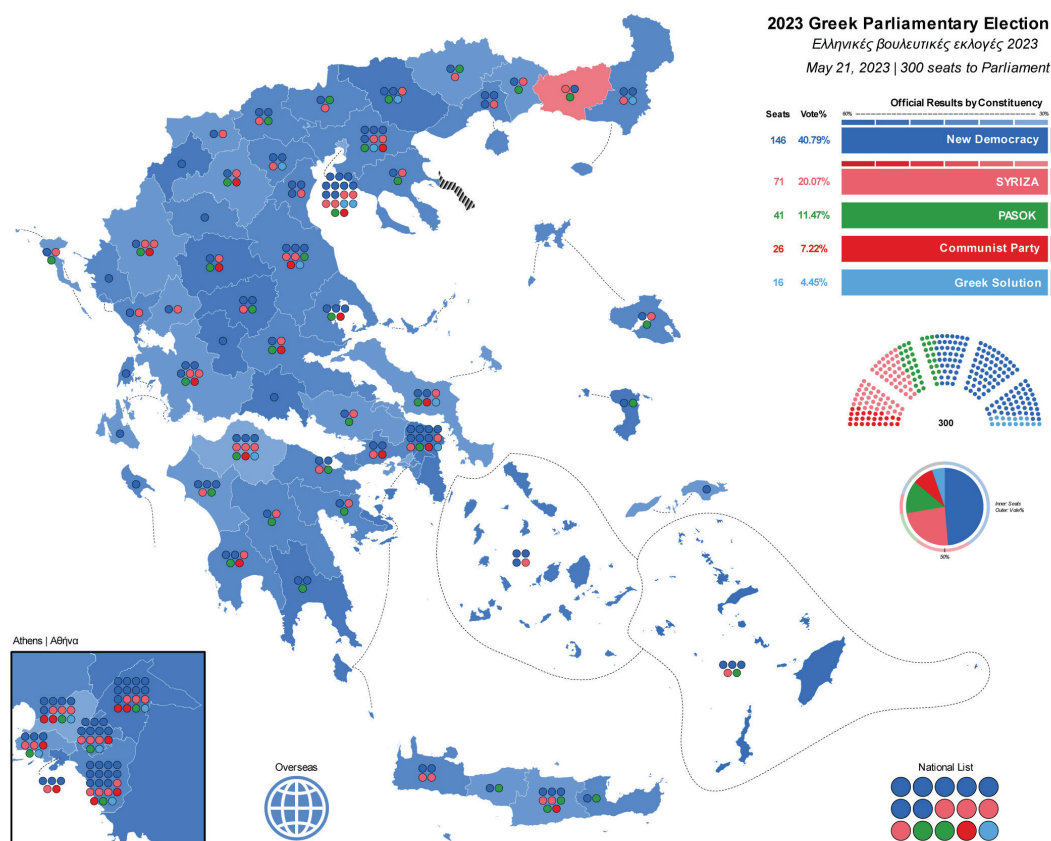
Η Ελλάδα αντιμετωπίζει ένα έντονο κύμα ακροδεξιάς ρητορικής, το οποίο δεν υπήρξε ποτέ στο παρελθόν τόσο ισχυρό, ειδικά κατά τη διάρκεια των μεταπολιτευτικών ετών. Η παρουσία της Χρυσής Αυγής μεταξύ 2012 και 2019 δεν ξεπέρασε το ποσοστό του 6,99%, καθιστώντας το, με τα δεδομένα της προηγούμενης δεκαετίας, το πιο πετυχημένο, εκλογικά μιλώντας, ακροδεξιό κόμμα (Υπουργείο Εξωτερικών, 2015). Με βάση την απήχηση του ευρύτερου ακροδεξιού φάσματος, μοιάζει εύλογο να υπογραμμιστεί ότι η συντηρητικοποίηση συνδέεται άρρηκτα με την κανονικοποίηση πολιτικών που δεν σχετίζονται με δημοκρατικές αντιλήψεις, αλλά με απολυταρχικές πρακτικές (Jost, 2015). Η διαχείριση των συνόρων, σε συνδυασμό με το φαινόμενο των επαναπροωθήσεων (OLOF, 2022) αλλά και το σκάνδαλο των υποκλοπών (Georgalidou, 2023), φαίνεται να έχουν παίξει κεντρικό ρόλο στη ρητορική της κυβέρνησης του Κυριάκου Μητσοτάκη. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, είναι εύλογο να συνδεθεί η κανονικοποίηση τέτοιων πρακτικών με τη μετατόπιση ψηφοφόρων προς την άκρα Δεξιά.

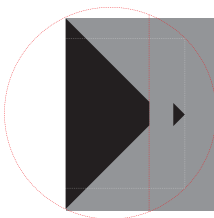
ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΪΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2023

Οι δύο εκλογικές μάχες, του Μαΐου και του Ιουνίου, είχαν διαφορετικό αποτύπωμα σε ό,τι αφορά την είσοδο κομμάτων που ξεπέρασαν το όριο του 3% στη Βουλή. Ενώ στις πρώτες εκλογές η σύσταση μιας πεντακομματικής Βουλής (Σχήμα 1) φαινόταν φυσιολογική συνέχεια της προηγούμενης τετραετίας, ο επόμενος εκλογικός αγώνας παρουσίασε διαφορετικά αποτελέσματα. Πριν εξετάσουμε τα αποτελέσματα του Ιουνίου 2023, είναι αναγκαίο να επικεντρωθούμε πρώτα στο ποσοστό της Ελληνικής Λύσης, η οποία, ως κύριος εκπρόσωπος της Ακροδεξιάς, κατάφερε να αποσπάσει 4,45% των ψήφων, με μια μικρή αύξηση σε σχέση με τις εκλογές του 2019, όταν είχε λάβει 3,70%. Το δεύτερο ακροδεξιό μέτωπο παρατηρείται στην ακροδεξιά πτέρυγα της Νέας Δημοκρατίας, με τους Άδωνι Γεωργιάδη, Μάκη Βορίδη και Θάνο Πλεύρη να είναι οι εκπρόσωποί του. Οι τρεις βουλευτές έχουν συσχετιστεί με το κόμμα του ΛΑΟΣ¹ στο παρελθόν και, καθώς εξελέγησαν υπό την ηγεσία του Γιώργου Καρατζαφέρη κατά τη δεκαετία του 2000, πρέπει να θεωρούνται κύριοι εκπρόσωποι της Ακροδεξιάς εντός της ΝΔ.

Σχήμα 1. Εκλογικός Χάρτης Μαΐου 2023: Αποτελέσματα εκλογών με βάση την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων και κατανομή εδρών ανά εκλογική περιφέρεια.

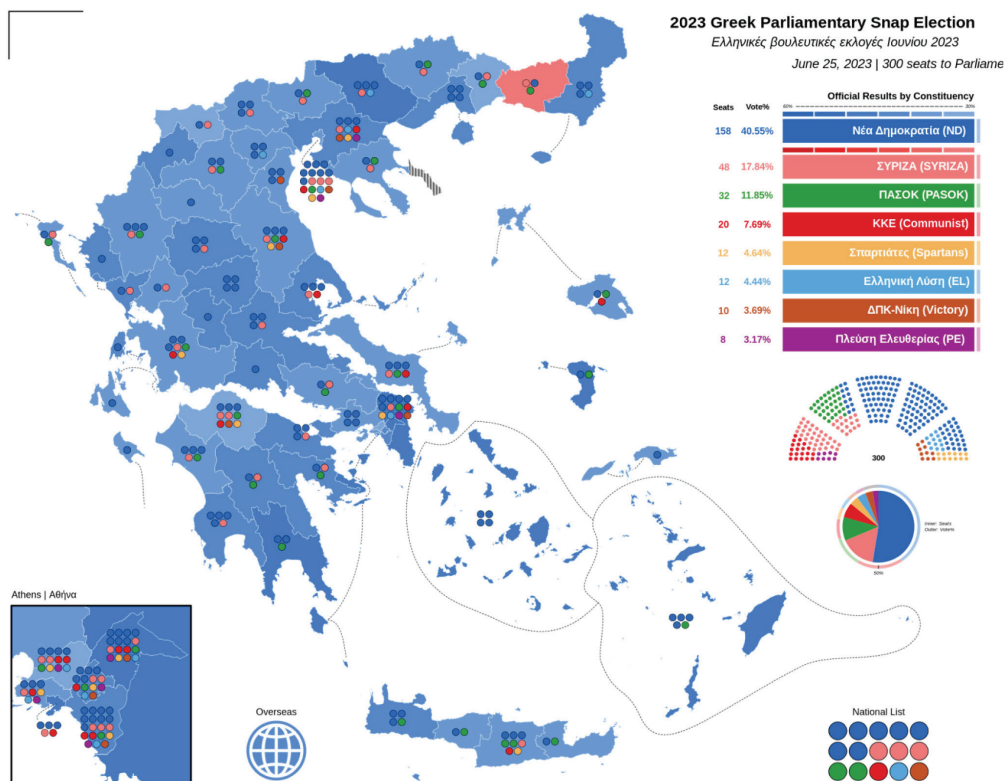

¹ Οι τρεις πρώην βουλευτές του ΛΑΟΣ εξελέγησαν για πρώτη φορά στη Βουλή των Ελλήνων το 2007 και ανέλαβαν τα καθήκοντά τους στις 16 Σεπτεμβρίου.

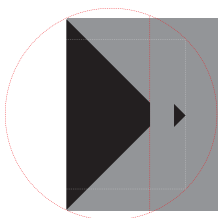

Η εικόνα που παρουσιάζεται στις εκλογές του Ιουνίου 2023 μεταβάλλεται δραματικά (Σχήμα 2), καθώς παρατηρείται έντονη συγκέντρωση στην Ακροδεξιά. Παρά το γεγονός ότι η Ελληνική Λύση διατηρεί το ίδιο ποσοστό, παρουσιάζοντας ελάχιστη μείωση (0,01%), δύο νέα κόμματα κάνουν την εμφάνισή τους. Καταρχάς, το κόμμα «Νίκη» του Δημήτρη Νατσιού, το οποίο, παρότι απέτυχε να εισέλθει στη Βουλή στις εκλογές του Μαΐου 2023 (με ποσοστό 2,92%), είναι το μόνο κόμμα που κατάφερε να αυξήσει τον Ιούνιο τον συνολικό αριθμό των ψήφων που συγκέντρωσε (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023) σε σχέση με την προηγούμενη εκλογική αναμέτρηση (από 172.260 σε 192.228). Τέλος, το κόμμα «Σπαρτιάτες», που παρουσίασε ξαφνική άνοδο σε διάφορες δημοσκοπήσεις τις δύο τελευταίες εβδομάδες πριν από τις εκλογές, καταφέρνει να ενισχυθεί εντός του ακροδεξιού συνασπισμού με ποσοστό 4,64%. Η εν λόγω επίδοση αποτελεί ιδιαίτερα αξιοσημείωτο φαινόμενο για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς το κόμμα παρέμενε άγνωστο στο πολιτικό σκηνικό μέχρι τις 15 Ιουνίου. Συγκεκριμένα, η πρώτη αναφορά σε αυτό το κόμμα έπειτα από πολλά χρόνια έλαβε χώρα μέσω του Twitter από τον πρώην βουλευτή της Χρυσής Αυγής και καταδικασμένο νεοναζί Ηλία Κασιδιάρη. Προηγουμένως, ο αρχηγός του κόμματος Βασίλης Στίγκας² είχε συμμετάσχει στις Ευρωεκλογές του 2019 με την Ένωση Κεντρώων του Βασίλη Λεβέντη.

Σχήμα 2. Εκλογικός Χάρτης Ιουνίου 2023: Αποτελέσματα εκλογών με βάση την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων και κατανομή εδρών ανά εκλογική περιφέρεια.

² Ο Βασίλης Στίγκας ξεκίνησε την πολιτική του σταδιοδρομία από τη Νέα Δημοκρατία, στη συνέχεια ακολούθησε τον Αντώνη Σαμαρά στην Πολιτική Άνοιξη και τελικώς προσχώρησε στο ΛΑΟΣ. Το 2017 ίδρυσε τους Σπαρτιάτες, ενώ πραγματοποίησε εμφάνιση σε εκπομπή του Κωνσταντίνου Πλεύρη στο YouTube. Το κανάλι έχει πλέον διαγραφεί από το YouTube.

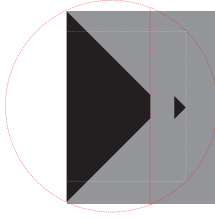
Η ταχύτατη άνοδος της άκρας Δεξιάς δεν αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης ως προς τη στροφή του ελληνικού κοινού προς πιο ακραίες ιδεολογίες. Το συνολικό ποσοστό αποκαλύπτει, επίσης, ένα καινούργιο φαινόμενο στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα, καθώς οι ακροδεξιοί ψηφοφόροι έχουν πολλές επιλογές. Οι διαφορές των κομμάτων σε ιδεολογικό επίπεδο θα συζητηθούν στην επόμενη ενότητα, όμως βασικό δεδομένο είναι ότι ποτέ ξανά δεν έχει καταστεί εφικτό τρία ακροδεξιά κόμματα να βρίσκονται στα έδρανα της Βουλής. Είναι άγνωστο αν θα υπάρξει σύγκλιση και κατά πόσον θα επηρεάσουν το γενικότερο κλίμα αλλά και την ποιότητα των συνεδριάσεων.

Τέλος, είναι απαραίτητο να αναφερθεί η χαμηλή συμμετοχή στις εκλογές, με την αποχή να αγγίζει ιστορικά υψηλά επίπεδα³. Η συμμετοχή στις εκλογές του Μαΐου ήταν 61,10%, ενώ στις εκλογές του Ιουνίου υποχώρησε στο 52,84%, που συνιστά το χαμηλότερο ποσοστό από το 1981 κι έπειτα (Public Issue, 2023). Η συσπείρωση των ακροδεξιών κομμάτων αποτελεί σημαντικό στοιχείο των εκλογών του Ιουνίου 2023, με την εμφάνιση του Ηλία Κασιδιάρη να παίζει σημαντικό ρόλο μετά τον οριστικό αποκλεισμό του προηγούμενου σχηματισμού του με την ονομασία «Έλληνες» (Samaras, 2023)⁴. Παραδοσιακά, τα ακροδεξιά κόμματα επωφελούνται από τα υψηλά ποσοστά αποχής, φαινόμενο που παρατηρείται ειδικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Allen, 2017). Σημαντικό είναι να γίνει αναφορά και στο ζήτημα των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, οι οποίοι φαίνονταν να απουσιάζουν από τις προηγούμενες εκλογές του Μαΐου 2023. Η επανεμφάνισή τους δείχνει να λαμβάνει χώρα μέσα στις τελευταίες δύο εβδομάδες του Ιουνίου, καθώς η συσπείρωσή τους, εκτός από μεγάλη ταχύτητα, παρουσιάζει και σημαντικά στοιχεία οργάνωσης μιας «ορφανής» μάζας ακροδεξιών στοιχείων.

Στην επόμενη ενότητα περιγράφονται οι ταυτότητες των τριών ακροδεξιών κομμάτων που έκαναν την είσοδό τους στη Βουλή. Πέρα από την ιδεολογική ανάλυση, γίνονται επίσης αναφορές στους τρόπους με τους οποίους τα δύο κόμματα, Σπαρτιάτες και Νίκη, κατάφεραν, παρά το γεγονός ότι ήταν σχεδόν άγνωστα στο ευρύ κοινό, να εξασφαλίσουν ισχυρά ποσοστά σε μικρό χρονικό διάστημα προεκλογικής περιόδου. Επίσης, η παρουσία τους στη Βουλή δείχνει μια πολύ διαφορετική μετατόπιση του ακροδεξιού κοινού προς πιο ακραίες ιδεολογικές κατευθύνσεις.

³ Το προηγούμενο ιστορικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής παρατηρήθηκε στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015 (56,57%). Με μικρές ανοδικές τάσεις μεταξύ 2019 και 2023, το ποσοστό του Ιουνίου είναι με διαφορά το χαμηλότερο που έχει παρατηρηθεί σε εθνικές εκλογές.

⁴ Οι «Έλληνες» ιδρύθηκαν από τον Ηλία Κασιδιάρη τον Μάιο του 2020 με διάγγελμά του στο YouTube. Στο διάγγελμα έκανε αναφορές σε θεωρίες συνωμοσίας αντικατάστασης του Ευρωπαϊκού πληθυσμού με μειονότητες: <https://www.youtube.com/watch?v=mdrlxveIb8Q>.

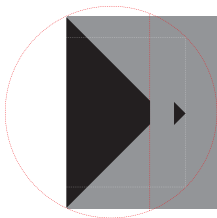

Ο ΑΚΡΟΔΕΞΙΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Μετά από την ανάλυση του πολιτικού τοπίου της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του 2023, η παρούσα ενότητα εξετάζει τις ιδεολογικές τάσεις των τριών ακροδεξιών κομμάτων που έκαναν την εμφάνισή τους και εξασφάλισαν την είσοδό τους στη Βουλή. Τι αντιπροσωπεύουν τα εν λόγω κόμματα και γιατί υπάρχουν τρία και όχι ένα; Στην Ελλάδα είναι έντονη και ξεκάθαρη η διαφοροποίηση των ψηφοφόρων ακροδεξιών, και αυτή η ενότητα υποστηρίζει ότι κάθε κόμμα αποτελεί ξεχωριστή οντότητα εντός του ακροδεξιού φάσματος. Οι επιλογές που προσφέρθηκαν στους Έλληνες ψηφοφόρους παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές τόσο σε οργανωτικό όσο και σε ηγετικό επίπεδο. Από τους Σπαρτιάτες ως τα κόμματα «Νίκη» και «Ελληνική Λύση», αυτή η ενότητα προσπαθεί να φωτίσει τις παραπάνω ιδεολογικές προσεγγίσεις των ακροδεξιών κομμάτων που κατάφεραν να εισέλθουν στη Βουλή τον Ιούνιο του 2023.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ

Οι Σπαρτιάτες αποτελούσαν μέχρι και το 2023 άγνωστη πολιτική οντότητα. Έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση μέσω Twitter στις 15 Ιουνίου, όταν ο Ηλίας Κασιδιάρης προέτρεψε τους ακολούθους του να ψηφίσουν αυτό το κόμμα στις εκλογές (Σχήμα 3). Η πρώτη δημοσκόπηση, για λογαριασμό της εταιρείας Marc, που απεικόνισε τους Σπαρτιάτες στον εκλογικό χάρτη έδειξε ότι συγκέντρωναν ποσοστό 1,5% στις 13 Ιουνίου (Anti1, 2023). Το παράδοξο είναι ότι ο Κασιδιάρης δεν είχε ανακοινώσει ακόμα την υποστήριξή του, αλλά οι περισσότεροι υποψήφιοι βουλευτές του κόμματος «Έλληνες», που βγήκε εκτός νόμου, είχαν ήδη μεταναστεύσει στους Σπαρτιάτες. Η μοναδική δημοσκόπηση που πλησίασε αρκετά κοντά στο να προβλέψει με ακρίβεια το τελικό αποτέλεσμα των Σπαρτιατών ήταν η δημοσκόπηση της Real Polls στις 23 Ιουνίου, η οποία έδειξε ποσοστό περίπου 5,5%, λίγες μόλις ημέρες πριν από τις εκλογές (One Voice, 2023).

Σχήμα 3. Το tweet-στήριξη του Ηλία Κασιδιάρη στους Σπαρτιάτες.

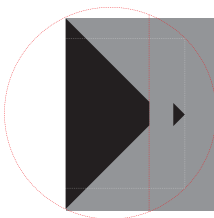

Οι Σπαρτιάτες ιδρύθηκαν το 2017 από τον Βασίλη Στίγκα, πρώην μέλος του ΛΑΟΣ και της Νέας Δημοκρατίας, ο οποίος προσπάθησε ανεπιτυχώς να εκλεγεί ευρωβουλευτής το 2019 με τον Βασίλη Λεβέντη και την Ένωση Κεντρώων (Αυγή, 2023). Αρχικά, ήταν εντελώς άγνωστος στην ελληνική πολιτική σκηνή και δεν είχε προσελκύσει την προσοχή των ψηφοφόρων. Ωστόσο, ο Ηλίας Κασιδιάρης του έδωσε μια μοναδική ευκαιρία, καθώς ήταν ο κύριος πρωταγωνιστής της σύνδεσης Ελλήνων και Σπαρτιατών. Χάρη στη στήριξή του, οι Σπαρτιάτες κατάφεραν να εισέλθουν στη Βουλή.

Σήμερα, οι Σπαρτιάτες συγκροτούν κοινοβουλευτική ομάδα 12 ατόμων⁵. Είναι λογικό να υποθέτουμε ότι ο Ηλίας Κασιδιάρης θα διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στον κομματικό αυτό σχηματισμό κατά την επόμενη τετραετία, αφού είναι ο ιδεολογικός πατέρας και η πνευματική αφετηρία της συμπόρευσης Ελλήνων και Σπαρτιατών. Η συμπόρευση αυτή δρομολογήθηκε σε μια περίοδο κατά την οποία τα δύο κόμματα βασίστηκαν στην αλληλεξάρτησή τους, ενώ κατάφεραν να αποφύγουν

⁵ Τα στοιχεία και βιογραφικά όλων των βουλευτών είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της Βουλής: <https://www.hellenicparliament.gr/>.

την αρνητική δημοσιότητα μετά την απόφαση του Αρείου Πάγου που απαγόρευε τη συμμετοχή του κόμματος «Έλληνες» στις εκλογές. Οι Σπαρτιάτες έγιναν «οικοδεσπότες» του Κασιδιάρη, λίγο πριν από τις εκλογές του Ιουνίου.

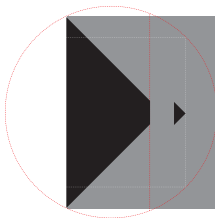
Αν και είναι σχετικά δύσκολο να προβλέψουμε με ακρίβεια το πόσο κοντά ή μακριά θα είναι ιδεολογικά οι Σπαρτιάτες και η Χρυσή Αυγή, είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι πρώτοι αποτελούν φυσική εξέλιξη του κόμματος του Νίκου Μιχαλολιάκου. Το κόμμα είχε μεγάλη απήχηση στους νέους ηλικίας 18-34 (News247, 2023), κάτι που είχε πετύχει και η Χρυσή Αυγή κατά την περασμένη δεκαετία (Sakellariou, 2015). Οι Σπαρτιάτες παρουσιάζουν, ουσιαστικά, την πλέον στενή ιδεολογική και στελεχική συγγένεια που θα μπορούσε να υπάρχει με τη Χρυσή Αυγή. Για παράδειγμα, ο Διονύσης Βαλτογιάννης, κουμπάρος του πρώην βουλευτή της Χρυσής Αυγής Ηλία Μπαρμπαρούση, εξελέγη στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Τον Ιούνιο, μάλιστα, οι δύο άνδρες εμφανίστηκαν σε βίντεο στο YouTube⁶, προωθώντας την υποψηφιότητα του νεοεκλεγέντος πλέον βουλευτή.

Εφόσον οι Σπαρτιάτες υιοθετήσουν τις εξτρεμιστικές πρακτικές της Χρυσής Αυγής, εκτιμάται ότι θα γίνουμε μάρτυρες βίαιων επεισοδίων και αναταραχών στη Βουλή ανάλογων με όσα ζήσαμε την περίοδο από το 2012 έως το 2019. Επομένως, η άγνωστη μέχρι στιγμής ταυτότητα του κόμματος, σε συνδυασμό με την ανάδειξη βουλευτών χωρίς προηγούμενη πολιτική εμπειρία, αποτελούν θέματα που αξίζει να ερευνηθούν εκτενώς τα επόμενα χρόνια.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ - ΝΙΚΗ

Το κόμμα «Νίκη» ανήκει στα νέα πολιτικά ακροδεξιά κόμματα της ελληνικής πολιτικής σκηνής και, από τις 25 Ιουνίου 2023, συνυπάρχει με τους Σπαρτιάτες ως μέρος του ακροδεξιού φάσματος στο Κοινοβούλιο. Οι κύριοι πυλώνες του κόμματος του οποίου ηγείται ο Δημήτριος Νατσιός είναι: πίστη, πατρίδα, οικογένεια. Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πηγές, το κόμμα δημιουργήθηκε ως απάντηση στο «Μακεδονικό», με τη Συμφωνία των Πρεσπών να αποτελεί σημείο καμπής για τον Νατσιό (News247b, 2023).

⁶ Στο βίντεο ο Ηλίας Μπαρμπαρούσης, που έχει πλέον αποφυλακιστεί, κάνει λόγο για «συμμορίες» της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ, ενώ αμφισβητεί ότι οι εκλογές στην Ελλάδα είναι ελεύθερες: <https://www.youtube.com/watch?v=Gx-af17vgsU>.

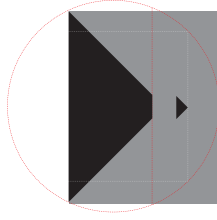

Το μανιφέστο της Νίκης φαίνεται να προβάλλει έντονα ξενοφοβικές και υπερεθνικιστικές απόψεις, προωθώντας το κλείσιμο των συνόρων και τον περιορισμό των μεταναστευτικών ροών προς τη χώρα⁷. Επιπλέον, οι αναφορές στη θρησκεία και η επίκληση της χριστιανικής πίστης από τους βουλευτές και τα στελέχη του κόμματος ανακαλούν πρακτικές της περιόδου 2007-2012, όταν το ΛΑΟΣ του Γιώργου Καρατζαφέρη είχε παρόμοια ατζέντα. Η δημιουργία του κόμματος «Νίκη» καταδεικνύει ότι πολιτισμικά ζητήματα, όπως, για παράδειγμα, τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, βάλλονται στην ελληνική πολιτική σκηνή το 2023, τάση που παρατηρείται και σε άλλες χώρες της Ευρώπης (Guasti και Bustikova, 2023).

Ένα κοινό στοιχείο μεταξύ της Νίκης και των Σπαρτιατών είναι ότι μέχρι το 2023 δεν ήταν κόμματα γνωστά στο ευρύ κοινό, ενώ οι κοινοβουλευτικές τους ομάδες περιλαμβάνουν πρόσωπα χωρίς εμπειρία ή δραστηριότητα στην πολιτική. Αυτό εγείρει σοβαρά ερωτήματα ως προς τους λόγους για τους οποίους οι ψηφοφόροι επέλεξαν αυτούς τους σχηματισμούς, μη έχοντας σαφή εικόνα ούτε για το ιδεολογικό τους στίγμα ούτε για το πολιτικό τους πρόγραμμα. Οι πρώτες ενδείξεις για το ιδεολογικό προφίλ της Νίκης φιλοτεχνούν την εικόνα ενός υπερεθνικιστικού κόμματος, που δείχνει να έχει κοινά στοιχεία τόσο με τη Χρυσή Αυγή όσο και με το ΛΑΟΣ όσον αφορά τις αναφορές στη θρησκεία και τις σχέσεις με την Εκκλησία (Τα Νέα, 2023a).

Τους επόμενους μήνες είναι απαραίτητο να δούμε εάν θα υπάρξουν συνεργασίες μεταξύ των κομμάτων εντός του Κοινοβουλίου και εάν η Νίκη και οι Σπαρτιάτες θα έχουν παρόμοια ιδεολογική προσέγγιση σε ζητήματα που συνδέονται με την άσκηση της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας. Ενδιαφέρον θα έχει άλλωστε να δούμε και εάν τα τρία κόμματα θα συνεργαστούν μεταξύ τους ή εάν θα παρατηρηθούν διαφορετικοί συνδυασμοί συνεργασιών.

⁷ Ολόκληρη η ιδρυτική διακήρυξη και οι θέσεις του κόμματος είναι διαθέσιμες για ανάγνωση στην ιστοσελίδα της Νίκης: <https://nikh.gr/i-niki>.

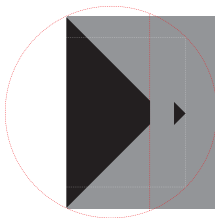

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ

Η Ελληνική Λύση είναι ο τρίτος πρωταγωνιστής του ακροδεξιού μπλοκ και αναμφίβολα θεωρείται το λιγότερο εξτρεμιστικό κόμμα σε σύγκριση με τους Σπαρτιάτες και τη Νίκη. Συμμετέχει στο ελληνικό Κοινοβούλιο από τον Ιούλιο του 2019, με αρχηγό τον Κυριάκο Βελόπουλο, ο οποίος ίδρυσε το κόμμα τον Ιούνιο του 2016 (Politico, 2019). Στις εκλογές του Ιουλίου 2019 μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής «μεταβίβασε» την ψήφο του στην Ελληνική Λύση, προσφέροντας στον Κυριάκο Βελόπουλο δέκα έδρες (Pierides, 2022). Τον Ιούνιο του 2023 ο αριθμός των βουλευτικών εδρών της Ελληνικής Λύσης αυξήθηκε, σε σχέση με τον Ιούλιο του 2019, κατά δύο (Υπουργείο Εσωτερικών, 2023).

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του κόμματος του Κυριάκου Βελόπουλου, ως πολιτικού βετεράνου του ΛΑΟΣ, είναι η φιλορωσική του στάση, η οποία εκδηλώνεται ακόμα πιο έντονα μετά την εισβολή στην Ουκρανία (Euractiv, 2023). Επίσης, η Ελληνική Λύση υποστηρίζει με εμφατικό τρόπο εθνικιστικές απόψεις, προωθώντας την ιδέα των κλειστών συνόρων και της αντιμεταναστευτικής πολιτικής (*The Times*, 2019). Οι απόψεις του κόμματος είναι αντίστοιχες και όσον αφορά θέματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, ενώ βουλευτές του έχουν εκφράσει ακραία ομοφοβικές αντιλήψεις στο παρελθόν (*Εθνος*, 2023). Επιπλέον, το κόμμα έχει δηλώσει αντίθετο προς τη Συμφωνία των Πρεσπών από το 2018, εκφράζοντας υπερεθνικιστικές απόψεις σχετικά με το όνομα της Βόρειας Μακεδονίας (Politico, 2019), καθώς και με το διάδρομο επικοινωνίας μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας.

Αξιοσημείωτες είναι και οι απόψεις που είχε διατυπώσει ο Κυριάκος Βελόπουλος κατά τη διάρκεια της πανδημίας, υποστηρίζοντας το αντιεμβολιαστικό κίνημα (Politico, 2020). Έχει επίσης ασκήσει έντονη κριτική στην κυβέρνηση για τις πολιτικές του lockdown μεταξύ του 2020 και του 2021, ενώ στις αρχές του 2020 προσπάθησε να προωθήσει μέσω της τηλεοπτικής του εκπομπής προϊόντα που υποτίθεται ότι «θεραπεύουν» τον κορονοϊό (Vouliwatch, 2020).

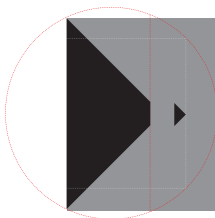
Η Ελληνική Λύση δεν είχε τις καλύτερες σχέσεις με τη Χρυσή Αυγή, και στο παρελθόν έχει συγκρουστεί με πρώην στελέχη του κόμματος αυτού (Athens Voice, 2019). Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου του 2023, είχαν επίσης εκδηλωθεί εντάσεις μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και Ελληνικής Λύσης, οι οποίες οδήγησαν στην αποπομπή στελεχών του κόμματος του Κυριάκου Βελόπουλου⁸. Ως εκ τούτου, η σύμπλευση της Ελληνικής Λύσης με την κυβερνητική πλειοψηφία δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη στο μέλλον, παρότι, με βάση τα προ των εκλογών δεδομένα και τις προηγούμενες συμφωνίες σε συζητήσεις νομοσχεδίων, η Ελληνική Λύση θα έμοιαζε να είναι ο πιο ρεαλιστικός σύμμαχος της Νέας Δημοκρατίας.

Τέλος, η Ελληνική Λύση δείχνει να κρατά αποστάσεις από τα άλλα δύο κόμματα του ακροδεξιού μπλοκ στη Βουλή, αν και αυτό ενδέχεται να αλλάξει στους επόμενους μήνες, λόγω της δυναμικής που αναπτύσσεται με βάση τα ποσοστά που τα κόμματα αυτά έλαβαν στις εκλογές του Ιουνίου 2023. Έτσι, οι κινήσεις του Κυριάκου Βελόπουλου και της Ελληνικής Λύσης αναμένονται με μεγάλο πολιτικό ενδιαφέρον, προκειμένου να διαφανεί τι ρόλο θα διαδραματίσει το κόμμα του τα επόμενα χρόνια στα έδρανα της Βουλής.

Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΤΩΝ «ΕΛΛΗΝΩΝ»

Ένας από τους βασικούς λόγους που συνέβαλαν στην ενίσχυση της δημοτικότητας του Ηλία Κασιδιάρη ήταν αναμφίβολα η οδύσσειά του κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ως επικεφαλής του κόμματος «Έλληνες» (*The Guardian*, 2023). Οι τροπολογίες που κατέθεσε στη Βουλή ο πρώην Υπουργός Εσωτερικών Μάκης Βορίδης διαδέχθηκαν η μία την άλλη. Τον Ιούνιο του 2021 ο Μ. Βορίδης επιχείρησε να απαγορεύσει σε πρώην βουλευτές της Χρυσής Αυγής να ηγηθούν πολιτικών κομμάτων (Vouliwatch, 2021), ενώ το 2023 προχώρησε σε νέες ρυθμίσεις, προσπαθώντας να αποκλείσει από τις επικείμενες εκλογές τόσο τους Έλληνες όσο και τον ίδιο τον Ηλία Κασιδιάρη (Politico, 2023). Ο Κασιδιάρης εκμεταλλεύτηκε στρατηγικά αυτές τις εξελίξεις

⁸ Ο Κυριάκος Βελόπουλος υποστήριξε ότι υπήρξαν υπόνοιες αποστασίας στελεχών του κόμματος και έκανε λόγο για πιθανή συνεργασία δύο βουλευτών του με τη Νέα Δημοκρατία. Έτσι, στις 22 Απριλίου προχώρησε στις διαγραφές των Αντώνη Μυλωνάκη και Αικατερίνης Αλεξοπούλου (*Η Καθημερινή*, 2023).

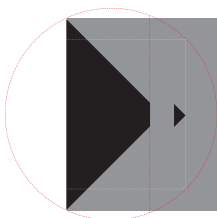
επιδιώκοντας να παρουσιαστεί ξανά ως «πολιτικός κρατούμενος» και ως «θύμα» κυβερνητικών ρυθμίσεων που αποσκοπούσαν στο να αποτρέψουν την επάνοδό του στην πολιτική σκηνή της χώρας⁹.

Από νομική άποψη, η σχετική τροπολογία του Υπουργείου Εσωτερικών πρέπει να θεωρείται εντελώς αναποτελεσματική, όχι μόνο για τον αποκλεισμό του Ηλία Κασιδιάρη αλλά και για τον έλεγχο πιθανών διασυνδέσεων μεταξύ πρώην στελεχών της Χρυσής Αυγής και μελών των κομμάτων «Έλληνες» και «Σπαρτιάτες». Επικεντρωνόμενος στον Ηλία Κασιδιάρη, ο Βορίδης απέτυχε να αποκλείσει άλλα πρόσωπα, που κατάφεραν εντέλει να εκλεγούν στη Βουλή μέσω των Σπαρτιατών (*Τα Νέα*, 2023). Ο Μάκης Βορίδης φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη του την πολιτική κουλτούρα της Ακροδεξιάς, η οποία εκμεταλλεύεται πλήρως οποιαδήποτε δημοσιότητα, αρνητική ή θετική.

Το σενάριο αυτό πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2023 και φαίνεται να έχει πολλές ομοιότητες με την είσοδο της Χρυσής Αυγής στη Βουλή τον Ιούνιο του 2012 (*BBC*, 2012). Πριν από 11 χρόνια το κόμμα αυτό βρέθηκε στο στόχαστρο έντονα αρνητικής δημοσιότητας λόγω της σωματικής βίας στην οποία επιδόθηκε ο Ηλίας Κασιδιάρης κατά της Λιάνας Κανέλλη σε τηλεοπτική εκπομπή στις 7 Ιουνίου 2012.

Επιπλέον, είναι απορίας άξιο πώς ένας καταδικασμένος νεοναζί πολιτικός μπόρεσε να αποκτήσει πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης τα τελευταία 3 χρόνια και να διεξαγάγει μια πολιτική εκστρατεία χωρίς να παρέμβει η δικαιοσύνη (*The Guardian*, 2023). Έτσι, το πρόβλημα με τους Σπαρτιάτες είναι διττό, καθώς διαπιστώνεται προνομακική μεταχείρισή τους τόσο από την ελληνική δικαιοσύνη όσο και από την κυβέρνηση. Παρόμοιο ζήτημα ανακύπτει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου ακροδεξιά κόμματα, όπως το AfD στη Γερμανία και το Vox στην Ισπανία (Arzheimer και Berning, 2017 Dennison και Mendes, 2019), βλέπουν την αρνητική δημοσιότητα που εισπράττουν να μεταφράζεται σε σημαντική αύξηση των ποσοστών τους στις δημοσκοπήσεις.

⁹ Στο υλικό που δημοσιεύει ο Ηλίας Κασιδιάρης στον προσωπικό του λογαριασμό στο YouTube γίνεται συχνά λόγος για τον πολιτικό χαρακτήρα της κράτησής του: https://www.youtube.com/@Ilias_Kasidiaris/.

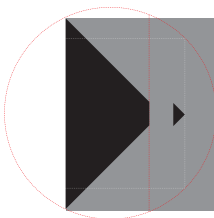

Δεδομένης της αναποτελεσματικότητας της τροπολογίας Βορίδη, είναι δικαιολογημένες οι ενστάσεις που εκφράζονται σχετικά με τις πολιτικές ευθύνες για τον περιορισμό της ανόδου της Ακροδεξιάς, ιδίως των εξτρεμιστικών οντοτήτων στη Βουλή, οι οποίες εμφανίζονται ξανά τρία μόλις χρόνια μετά την καταδίκη της Χρυσής Αυγής. Ο Κασιδιάρης μπορεί να μη βρίσκεται στη Βουλή, αλλά κανείς δεν του απαγορεύει τη συμμετοχή στη διεύθυνση κόμματος.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η τελευταία τετραετία φαίνεται να παρουσιάζει σημαντικές τάσεις κανονικοποίησης του ακροδεξιού λόγου από mainstream κόμματα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη (Kisic Merino & Kinnvall, 2023). Όσον αφορά τη μεταναστευτική πολιτική και τη διαχείριση του προσφυγικού, αυτές οι τάσεις έχουν εμφανιστεί και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά οι πιο αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις είναι η Ουγγαρία και η Ιταλία. Η εκλογή της Τζόρτζια Μελόνι στην Ιταλία (Pietrucci, 2023) και η σταδιακή ακροδεξιά στροφή του Βίκτορ Όρμπαν στην Ουγγαρία κατά την περασμένη δεκαετία αποτελούν σημαντικά παραδείγματα κανονικοποίησης του ακροδεξιού λόγου με ταυτόχρονες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Fabry, 2019).

Ο όρος «ορμπανοποίηση» έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται από ακαδημαϊκούς και δημοσιογράφους για την περιγραφή της ελληνικής πολιτικής πραγματικότητας (*New York Times*, 2023a; V-Dem, 2023). Οι επαναπροωθήσεις στο Αιγαίο (OLOF, 2022), σε συνδυασμό με μια σειρά σκανδάλων, συμπεριλαμβανομένων και των υποκλοπών, απασχόλησαν την κοινή γνώμη, χωρίς ωστόσο να υπάρξει ουσιαστική ανάληψη ευθυνών ή συζητήσεις αναφορικά με μεθόδους αντιμετώπισης (Georgalidou, 2023). Η προηγούμενη κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη αναλώθηκε σε επιθέσεις κατά ξένων ΜΜΕ, ενώ οποιεσδήποτε προσπάθειες άλλων ελληνικών κομμάτων να λάβουν απαντήσεις έπεσαν στο κενό. Αποκορύφωμα αυτών των προσπαθειών ήταν η εξεταστική επιτροπή που συγκροτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2022 και ολοκλήρωσε τις εργασίες της χωρίς να δημοσιεύσει σημαντικά στοιχεία σχετικά με το σκάνδαλο των υποκλοπών (Politico, 2022).

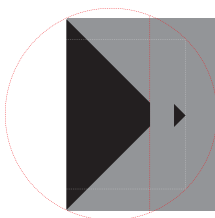
Σε επίπεδο μεταναστευτικής πολιτικής, η χώρα έχει βρεθεί στο στόχαστρο έντονης κριτικής από ξένα ΜΜΕ και μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) αλλά και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα πρόσφατο παράδειγμα αυτής της κριτικής ήταν η ανακοίνωση της Frontex¹⁰ τον Ιούνιο του 2023, η οποία καταδίκασε τις αυθαίρετες πρακτικές στις οποίες προσφεύγει η Ελλάδα και απείλησε την Ευρωπαϊκή Ένωση με οριστική αποχώρηση από τη χώρα (*New York Times*, 2023b). Η Ελλάδα έχει κατηγορηθεί από πολλά ξένα ΜΜΕ για πρακτικές επαναπροωθήσεων, τις οποίες η κυβέρνηση αρνείται μέχρι σήμερα και συνήθως αντιμετωπίζει αποκλειστικά ως «τουρκική προπαγάνδα». Ακόμη και ντοκουμέντα που δημοσιεύθηκαν στους *New York Times* το 2023 πέρασαν απαρατήρητα από τα ελληνικά ΜΜΕ, με την κυβέρνηση να αμφισβητεί την αυθεντικότητά τους (2023c).

Η κανονικοποίηση του ακροδεξιού λόγου έγκειται και στη συνεχή αυταρχική προσέγγιση όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα, καθώς και στην καταπάτηση ιστορικών συμφωνιών αναφορικά με το άσυλο των προσφύγων. Παράλληλα, οι κυβερνητικές πρακτικές περιλαμβάνουν την απόκρυψη πληροφοριών και την αδυναμία παροχής απαντήσεων για βασικά ζητήματα που αφορούν τη διαφάνεια και την ενημέρωση του συνόλου των Ελλήνων πολιτών (Human Rights 360, 2022).

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, δεν αποτελεί έκπληξη η έκρηξη στήριξης σε δεξιά κόμματα στις εκλογές του Ιουνίου. Ο ίδιος ο Έλληνας Πρωθυπουργός δικαιολόγησε την ακροδεξιά ψήφο ως αποτέλεσμα «κούρασης» των ψηφοφόρων¹¹, ενώ κατηγορήσε τον ΣΥΡΙΖΑ για το νόμο της απλής αναλογικής στη Βουλή, που οδήγησε σε δεύτερες εκλογές. Είναι χαρακτηριστικό του ελληνικού πολιτικού συστήματος να μην αναλαμβάνει τις ευθύνες του σε περιόδους κρίσης, και το ίδιο παρατηρείται λίγο μετά το πολιτικό σοκ του Ιουνίου 2023. Αντίστοιχες ήταν και οι συζητήσεις αναφορικά με τη μη έγκαιρη αντιμετώπιση της Χρυσής Αυγής από το πολιτικό σύστημα την περασμένη δεκαετία.

¹⁰ Η Frontex, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, ιδρύθηκε το 2004 με σκοπό να συνδράμει τα κράτη-μέλη της ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν στην προστασία των εξωτερικών συνόρων του χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ. Ως οργανισμός της ΕΕ, η Frontex χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, καθώς και από συνεισφορές των συνδεδεμένων χωρών Σένγκεν. Περισσότερες πληροφορίες: <https://frontex.europa.eu/el/skhetika-me-emas/ti-einai-o-frontex/>.

¹¹ Οι δηλώσεις κατά την πρώτη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου της νέας κυβέρνησης του Κυριάκου Μητσοτάκη είναι διαθέσιμες στη σελίδα του Γραφείου του Πρωθυπουργού: <https://www.primeminister.gr/2023/06/28/32056>.

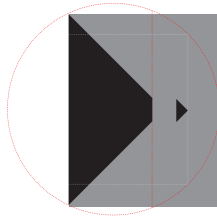
Ένα ακόμα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του φαινομένου κανονικοποίησης αποτελεί η απουσία αναφορών των ελληνικών ΜΜΕ στα κόμματα που εισήλθαν στη Βουλή. Ενώ ξένοι δημοσιογράφοι έχουν δείξει έντονο ενδιαφέρον για την κατανόηση του φαινομένου και της επόμενης ημέρας εντός της Βουλής, από τις 25 Ιουνίου δεν παρατηρείται η ίδια κινητοποίηση από Ελληνικά ΜΜΕ. Αυτό ως φαινόμενο δείχνει να έχει πολλές ομοιότητες με την αντιμετώπιση της Χρυσής Αυγής από τα ελληνικά ΜΜΕ μεταξύ 2012 και 2014: αδιαφορία απέναντι στην άνοδό της, που ουσιαστικά επέτρεψε στα μέλη της να υποστηρίξουν ότι το κόμμα «λογοκρίνεται» αδίκως. Αντίστοιχη ήταν και η αντίδραση των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, που εξέλαβαν την απουσία του κόμματος από τα ΜΜΕ ως απόπειρα «φίμωσης» (Samaras, 2022).

Τα φαινόμενα κανονικοποίησης του ακροδεξιού λόγου πρέπει επίσης να αναλυθούν μέσα στην επόμενη τετραετία, καθώς αναμένεται να διεξαχθούν πολλές κοινοβουλευτικές συζητήσεις με τη συμμετοχή ακροδεξιών βουλευτών που θα χρησιμοποιήσουν τα κοινοβουλευτικά έδρανα ως πλατφόρμα επικοινωνίας και έκφρασης. Μεγάλο ενδιαφέρον θα έχει και η αντίδραση των ψηφοφόρων που υποστήριξαν τα τρία ακροδεξιά κόμματα τον Ιούνιο του 2023, καθώς και οι μετακινήσεις ψηφοφόρων μεταξύ αυτών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στόχος του εν λόγω άρθρου ήταν η σκιαγράφηση της παρουσίας των νέων ακροδεξιών κομμάτων στην ελληνική Βουλή μετά τις εκλογές του Ιουνίου 2023. Η κατακόρυφη αύξηση των εκλογικών ποσοστών των ακροδεξιών κομμάτων οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, αλλά κυρίως στην κανονικοποίηση ακροδεξιών πρακτικών, που αντίκεινται στην ποιότητα της δημοκρατίας των κρατών-μελών της ΕΕ. Επιπλέον, σοβαρές ευθύνες έχουν οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας, ιδιαίτερα η προηγούμενη κυβέρνηση, που δεν απέτρεψε αποτελεσματικά την είσοδο ενός εξτρεμιστικού κόμματος, το οποίο συνδέεται άμεσα με τους πυρήνες της καταδικασμένης Χρυσής Αυγής, στη Βουλή.

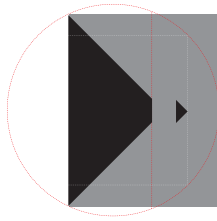

Τα ερωτήματα που ανακύπτουν αφορούν τους τρόπους συνεργασίας των κομμάτων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα εκφραστεί το ακροδεξιό μέτωπο εντός της Βουλής την επόμενη τετραετία. Η κανονικοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη συσπείρωση του ακροδεξιού μετώπου στην Ελλάδα, ενώ δεν πρέπει, εάν οι συνθήκες το επιτρέψουν, να αποκλειστεί το ενδεχόμενο συμμετοχής ενός ακροδεξιού κόμματος σε κάποιο κυβερνητικό σχήμα, όπως συνέβη το 2011 με το ΛΑΟΣ¹².

Πάνω από όλα απαιτείται ερευνητική και πολιτική εγρήγορση, ιδίως ενόψει της παρουσίας στη νέα Βουλή προσώπων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την καταδικασμένη Χρυσή Αυγή. Η σύνθεση της νέας Βουλής είναι αναμφισβήτητα προβληματική και γεννά εύλογες ανησυχίες όσον αφορά την αντιπολιτευτική τακτική των κομμάτων, καθώς η εξασθένιση της ελληνικής Αριστεράς και η εκλογική συρρίκνωση του προοδευτικού χώρου ανοίγουν χώρο για το ακροδεξιό μπλοκ. Σε ερευνητικό επίπεδο, είναι ζωτικής σημασίας να συνεχιστεί η μελέτη της δραστηριότητας των κομμάτων τόσο ακαδημαϊκά όσο και δημοσιογραφικά, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση εξτρεμιστικών φαινομένων που εκτιμάται ότι θα εκδηλωθούν στη Βουλή αλλά και εντός της ελληνικής κοινωνίας.

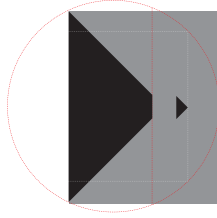
Ένα τελευταίο ζήτημα που προκύπτει από την εκλογική άνοδο των Σπαρτιατών είναι το κατά πόσον αυτή θα ενθαρρύνει και άλλα πρώην μέλη της Χρυσής Αυγής να επιστρέψουν στο πολιτικό προσκήνιο. Ένας από αυτούς είναι ο Ηλίας Μπαρμπαρούσης, ο οποίος, παρότι αποκλείστηκε από υποψήφιος λόγω της ρύθμισης που αφορούσε το κόμμα των Ελλήνων, φαίνεται να διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην εκλογή του κουμπάρου του, Διονύση Βαλτογιάννη. Επομένως, είναι εξίσου σημαντική η συστηματική παρακολούθηση της πορείας προσώπων που στο παρελθόν συνδέθηκαν με τη Χρυσή Αυγή, προκειμένου να διαπιστωθούν οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να επιστρέψουν στην πολιτική δραστηριότητα.

¹² Το ΛΑΟΣ συμμετείχε μεταξύ 2011 και 2012 σε κυβέρνηση συνεργασίας με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο, στην οποία συμμετείχαν επίσης το ΠΑΣΟΚ και η Νέα Δημοκρατία (Plakoudas, 2016).

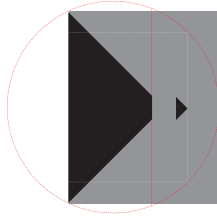

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αυγή*. 2023. Βασίλης Στίγκας - Σπαρτιάτες / Από τις 752 ψήφους με τον Λεβέντη στην Βουλή με τον Κασιδιάρη.
- Έθνος*. 2023. «Πρόκειται για τη ζωή μου»: Το σχόλιο βουλευτή της Ελληνικής Λύσης για τους ομοφυλόφιλους και η ηχηρή απάντηση του Στέφανου Κασσελάκη.
- Η Καθημερινή*. 2023. Εκτός Ελληνικής Λύσης Αικατερίνη Αλεξοπούλου και Αντώνης Μυλωνάκης – Μετά τις αιτιάσεις περί «αποστασίας».
- Τα Νέα*. 2023α. Ιερόνυμος για το κόμμα «Νίκη»: «Η εκκλησία αγαπά και όσους έχουν ιδιορρυθμίες».
- Τα Νέα*. 2023β. Χρυσουγίτες και ακροδεξιά «ορφανά» του Κασιδιάρη στη Βουλή.
- Υπουργείο Εσωτερικών. 2015. Εθνικές εκλογές – Σεπτέμβριος 2015.
- Υπουργείο Εσωτερικών. 2023. Εθνικές εκλογές – Ιούνιος 2023.
- Allen, T.J., 2017. Exit to the right? Comparing far right voters and abstainers in Western Europe. *Electoral Studies*, 50, pp.103-115.
- ANT1. 2023. Εκλογές - Δημοσκοπήση ANT1: Η πρόθεση ψήφου και η σύνθεση της Βουλής.
- Arzheimer, K. and Berning, C.C., 2019. How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013–2017. *Electoral Studies*, 60, p.102040.
- Athens Voice. 2019. Βελόπουλος: «Χαίρομαι που η ΧΑ μένει εκτός Βουλής».
- BBC. 2012. Greek New Dawn's Ilias Kasidiaris sues women over TV row.
- Dennison, J. and Mendes, M., 2019. When do populist radical right parties succeed? *Saliency, stigma, and the case of the end of Iberian 'exceptionalism'*. *Saliency, Stigma, and the Case of the End of Iberian 'Exceptionalism'* (April 2019). Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS, 26.
- Euractiv. 2023. Greek conservatives eye collaboration with pro-Russian party.
- Fabry, A., 2019. Neoliberalism, crisis and authoritarian–ethnicist reaction: The ascendancy of the Orbán regime. *Competition & Change*, 23(2), pp.165-191.

- Georgalidou, M., 2023. Greek Political Discourse, 2019–2022: Instrumentalizing Impoliteness and Aggression. In *Political Debasing: Incivility, Contempt, and Humiliation in Parliamentary and Public Discourse* (pp. 173-189). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Guasti, P. and Bustikova, L., 2023. Varieties of Illiberal Backlash in Central Europe. *Problems of Post-Communism*, pp.1-13.
- Human Rights 360. National Transparency Authority should publish the full investigation regarding pushbacks in accordance with the principle of transparency.
- Jost, J.T., 2019. Anger and authoritarianism mediate the effects of fear on support for the far right—What Vasilopoulos et al.(2019) really found. *Political Psychology*, 40(4), pp.705-711.
- Karapın, R. and Feldman, L., 2016. Unintended consequences. *Polity*, 48(4), pp.441-444.
- Kisic Merino, P. and Kinnvall, C., 2023. Governing emotions: Hybrid media, Ontological Insecurity and the normalisation of far-right fantasies. *Alternatives*, 48(1), pp.54-73.
- News247. 2023a. Έγιναν οι νέοι μας, Σπαρτιάτες; Οι εκλογές και η ευθύνη της Πολιτείας.
- News247. 2023b. Δημίτριος Νατσιός: Ποιος είναι ο πρόεδρος του κόμματος ΝΙΚΗ που μπήκε στη Βουλή.
- New York Times. 2023a. As Greece Votes, Leader Says Blocking Migrants Built ‘Good Will’ With Europe.
- New York Times. 2023b. E.U. Border Agency Considers Pulling Out of Greece Over Migrant Abuses.
- New York Times. 2023c. Video Shows Greece Abandoning Migrants at Sea.
- OLOF. 2022. CASE No OC/2021/0451/A1 – Final Report.
- One Voice. 2023. Δημοσκόπηση One Voice: Οι «Σπαρτιάτες» βγάζουν αυτοδύναμο τον Μητσοτάκη.
- Pierides, C., 2022. What Are the Far Right MPs Like? Radical and Extreme Right Parties in the Greek Parliament. In *Parliamentary Elites in Transition: Political Representation in Greece* (pp. 181-204). Cham: Springer International Publishing.
- Pietrucci, P., 2023. Neofascist “Thugs,” Pandemic Protests, Populisms: Giorgia Meloni’s Cerchiobottismo and the Rise of Fratelli D’Italia During the Pandemic. *Javnost-The Public*, 30(1), pp.51-66.
- Plakoudas, S., 2016. The debt crisis and Greece’s changing political discourse. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 40(2), pp.307-314.
- Politico. 2019. The unorthodox Greek.

- Politico. 2020. Backlash after Greek government officials get coronavirus jabs before doctors.
- Politico. 2022. Greek spyware inquiry ends in stalemate.
- Politico. 2023. Greek parliament votes to ban extreme-right party from elections.
- Sakellariou, A., 2015. *Golden Dawn and its appeal to Greek youth*. Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Samaras, G., 2022. Opening the Floodgates of Hate: An Investigation into Golden Dawn's Online Extremism. King's College London.
- Samaras, G., 2023. The Greek Far Right After Golden Dawn: What's Next? C-REX – Centre for Research on Extremism.
- The Guardian. 2023. 'It's worrying': Greek election ban on extremist party may be too little, too late.
- The Times. 2023. Hard-right Greek leader Kyriakos Velopoulos wants 6m border wall with Turkey.
- V-Dem. 2023. Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization.
- Vouliwatch. 2020. Εισαγγελική έρευνα για την κηραλοιφή του Κυριάκου Βελόπουλου.
- Vouliwatch. 2021. Ευρεία αποδοχή της τροπολογίας για τη μη συμμετοχή της Χρυσής Αυγής σε εκλογές.

ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

